

1. Onbevoegde leraren en samenwerking

De Onderwijsraad zegt terecht dat in Koers VO het leerproces en de leerloopbaan van de leerling centraal staan. Dat vergt maatwerk, een op de leerling toegespitste onderwijsbenadering. Daarom leg ik in Koers VO verantwoordelijkheden bij de basis: bij leraren en andere professionals in en om de school. De raad plaatst hier als kanttekening bij dat er momenteel veel onbevoegden in het onderwijs werkzaam zijn (15 % volgens het *Onderwijsverslag 2002/2003* van de Inspectie) en wijst er daarom op dat bij het vergroten van de verantwoordelijkheden van de professionals gedifferentieerd moet worden naar competentie.

De raad doet in dit verband de suggestie de toenemende samenwerking tussen leraren te verbeteren, bijvoorbeeld in relatief kleine teams. Op deze manier kunnen professionals elkaar aanvullen en van elkaar leren.

De raad stelde terecht het punt van onbevoegde leraren aan de orde. Ik ben het met de raad eens dat werken in teamverband aan dit aspect tegemoet kan komen. Het is uiteraard aan de school over de inrichting van het onderwijs te beslissen. Juist daarom ben ik verheugd te constateren dat steeds meer scholen deze vorm kiezen. Het is nog maar een recente ontwikkeling, zoals de Inspectie in zijn *Onderwijsverslag 2002/2003* vaststelt en ik sluit mij bij de Inspectie aan als die zegt deze recente ontwikkeling met positieve belangstelling te volgen. Koers VO bevat verschillende maatregelen die de school meer mogelijkheden biedt en aanleiding geeft in het belang van de leerling de samenwerking tussen leraren te bevorderen.

Langs verschillende wegen heb ik aandacht voor de bevoegdheden en bekwaamheden van het onderwijspersoneel.

Allereerst via de Wet op de Beroepen in het Onderwijs (Wet BIO) die de Eerste Kamer in juni 2004 heeft aangenomen. Op basis van de ze wet worden voor leraren en voor ondersteunend personeel bekwaamheidseisen geformuleerd. Om te kunnen worden benoemd moet men aantonen aan die bekwaamheidseisen te voldoen. De Wet BIO maakt het mogelijk dat personen tijdelijk worden belast met werkzaamheden waarvoor zij nog niet bekwaam zijn. Dit kan niet langer dan twee jaren, met een verlengingsmogelijkheid in bijzondere gevallen. Daarnaast moet de school een geordend geheel van gegevens bijhouden over werkzaamheden die men gedurende die twee jaar verricht. Dit biedt mogelijkheden te differentiëren naar competentie.

Tevens is het beleid gericht op het verbreden van scholingsmogelijkheden (zij-instroom en opleiden in de school).

Dit is de algemene lijn. Meer specifiek is het volgende aan de orde. Bekend is dat in de 4 grote steden en Almere relatief veel lessen onbevoegd worden gegeven. Daarom heb ik begin dit jaar met de G4 en Almere een convenant gesloten op basis waarvan extra faciliteiten beschikbaar zijn voor het scholen van onbevoegd personeel.

2. Innovatie en doorlopende leerlijnen

Gelet op de professionaliteit in het veld onderschrijft de Onderwijsraad het uitgangspunt van Koers VO dat scholen verantwoordelijk zijn voor innovatie en ontwikkeling, maar plaatst daar de kanttekening bij dat dat niet alleen een taak van de scholen is maar ook van de overheid. Deze dient, aldus de Raad, op hoofdlijnen de juiste sturing en stimulansen te bieden.

Allereerst ben ik verheugd hoezeer de Onderwijsraad hier, maar ook op andere plaatsen in haar advies, de professionaliteit van het veld erkent. Die professionaliteit is een belangrijke basis voor optimale aandacht voor alle leerlingen. In Koers VO heb ik gezegd dat de behoeften van de leerlingen en de school in haar omgeving de belangrijkste aanleiding voor vernieuwing moeten zijn. Daarom moet de innovatie van onderop komen. Ook de overheid heeft hierbij een verantwoordelijkheid en een taak. In Koers VO zet ik uiteen hoe ik de innovatie wil stimuleren en richting geven. Daarbij leg ik een belangrijke verantwoordelijkheid bij de sector als geheel.

De Rijksoverheid heeft de verantwoordelijkheid scholen ertoe in staat te stellen die innovatie van onderop te realiseren. Daarom zet ik in op een innovatiebeleid van verspreiding, ontwikkeling en

verankering van kennis. Dat beleid moet zowel recht doen aan het belang van de samenleving bij vernieuwing als aan het belang van de scholen. Ik vind dat de sector zelf op het gebied van innovatie initiatief moet nemen, zowel bij de keuze van de thema's als bij de vraag om ondersteuning. Ik wil hierover met de sector afspraken maken, die betekenis hebben in de school.

De toegenomen verantwoordelijkheden van de scholen, onder andere voor de innovatie, vragen om een stevige organisatie en positie van de sector. In Koers VO uit ik daarom de nadrukkelijke wens van een georganiseerde sector, een nieuwe, krachtdadige instantie die onder andere functioneert als aanjager en makelaar, niet alleen van innovatie, maar ook van beleidsvoerend vermogen, professionaliteit en kwaliteitszorg, naar mijn mening ankerpunten voor het gebruik van de geboden ruimte. Ook de Onderwijsraad wijst op het belang van deze drie elementen.

In afwachting van die georganiseerde sector ben ik blij dat Schoolmanagers_VO zich bereid heeft verklaard de rol van Innovatiemakelaar op zich te nemen, die kennis tussen scholen gaat delen en verspreiden.

De Onderwijsraad heeft er waardering voor dat Koers VO daadwerkelijk vorm en inhoud probeert te geven aan de doorlopende leerlijn. De raad stelt echter vast dat er weinig aandacht is voor de doorgaande lijn van HAVO naar HBO en van VWO naar WO. Voor de afstemming tussen het voortgezet onderwijs en de BVE-sector bepleit de Onderwijsraad, naast de aandacht in Koers VO voor de zwakkere leerling, ook aandacht voor de doorstroom naar niveau 3 en -4 van het mbo.

Dit zijn waardevolle suggesties die ik zal betrekken bij mijn in Koers VO aangekondigde Plan van Aanpak voor de verbetering van doorlopende leerlijnen.

3. Autonomie en moderne bestuurlijke verhoudingen

De Onderwijsraad onderschrijft mijn opvatting in Koers VO over de gebieden waar op centraal niveau sturing nodig blijft. Hierdoor ontstaat op schoolniveau ruimte voor een eigen invulling van het onderwijsbeleid, toegespitst op de leerbehoefte van de leerling.

Vervolgens geeft de raad twee voorbeelden hoe de scholen de voordelen van de autonomie beter kunnen benutten door meer af te stemmen op de leerbehoeften van de leerlingen:

3.1. Examen ook mogelijk over buitenschoolse leerervaringen

De raad staat positief tegenover de voorstellen in Koers VO om binnen- en buitenschools leren te integreren in het onderwijsprogramma en om competenties (leerervaringen) te erkennen die buiten de school worden opgedaan. In het vmbo vindt buitenschools leren al plaats in de vorm van leerwerktrajecten.

De Raad stelt in dit kader voor dat scholen de mogelijkheid krijgen (onderdelen van) het centraal examen als het gaat om buitenschoolse leerervaringen extern te laten examineren. Hiertoe stelt de raad voor artikel 29 WVO aan te passen.

Dit is een interessante optie die het buitenschools leren een extra impuls kan geven. Ik kom hier nader op terug in mijn uitwerkingsnotitie over examens, die ik dit najaar aan de Kamer zal toezenden.

3.2. Certificaat voor een Europa-competentie

Om leerlingen beter toe te rusten op deelname aan "Europa" stelt de raad voor een certificaat voor een Europa-competentie in te voeren. Dit certificaat zou afgegeven kunnen worden door een andere instantie dan de school en in een bijlage aan het diploma kunnen worden toegevoegd. Dit certificaat kan voor instellingen van hoger onderwijs belangrijke aanvullende informatie bevatten. Scholen zouden wellicht samen met het Cito een rol kunnen spelen bij het ontwikkelen en certificeren van een dergelijke Europa-competentie.

Met de Onderwijsraad ben ik van mening dat "Europa" steeds belangrijker wordt en dat het van belang is dat de leerling daarop goed toegerust is. Om die reden is "Europa" ook in de kerndoelen en de eindtermen opgenomen.

Ik kies voor een examen met een civiel effect. Daarnaast kunnen scholen extra's aanbieden. Dat gebeurt in de praktijk al, ook op dit terrein. In deze zin zie ik ook de Europa-competentie. Ik zal de suggestie van de Onderwijsraad daarom voorleggen aan het Europees Platform, dat er is voor de ondersteuning van de internationalisering van het onderwijs.

3.3. Horizontale verantwoording en georganiseerde sector

De raad brengt in het najaar een apart advies uit over de bestuurlijke relaties in de verschillende onderwijssectoren. Het advies zal onder meer aandacht besteden aan toezicht en verantwoording. In haar advies over Koers VO doet de raad echter al het voorstel dat de overheid het jaarverslag stimuleert als verantwoordingsvorm op (horizontaal) schoolniveau.

Ik zie het advies van de Onderwijsraad over bestuurlijke relaties met belangstelling tegemoet. In de door mij gewenste bestuurlijke verhoudingen is verantwoording de natuurlijke component van ruimte. De school legt verantwoording af over zijn doelstellingen, over zijn keuzes rond de inzet van instrumenten, mensen en middelen om deze doelen te realiseren en de over de geboekte resultaten. Het ideaal is de school als een lerende organisatie: verantwoording afleggen moet primair leiden tot verdere verbeteringen in de school. Daarbij baseert de school zich op een adequaat systeem van kwaliteitszorg op schoolniveau.

Het is aan de school om, in samenspraak met de betrokkenen in en rondom de school, te kiezen hoe hij dit doet. Ik ga daarom geen extra wet- en regelgeving entameren ter versterking van de verantwoording. Het risico van onnodige bureaucratie en beperking van de zojuist verkregen ruimte wil ik voorkomen.

Tijdige en heldere verantwoording hoort bij goed onderwijsbestuur. Voor de bevordering van goed onderwijsbestuur zie ik op sectorniveau een stimulerende rol weggelegd voor de georganiseerde sector, een instantie waarvan ook de Onderwijsraad overtuigd is dat die de bestuurskracht het voortgezet onderwijs ten goede zal komen. Zo wil ik met de georganiseerde sector een gedragscode opstellen over goed onderwijsbestuur. De wijze waarop de school intern en extern verantwoording aflegt vormt een onderdeel van die code.

Ik neem kennis van de voorstellen die de raad doet over de organisatie van de sector. Ik ga ervan uit dat de sector hiermee zijn voordeel doet.

4. Kleinschaliger onderwijshuisvesting

Ik ben het met de Onderwijsraad eens dat er blijvende aandacht moet uitgaan naar een kleinschalige organisatie van het onderwijsproces binnen grotere gebouwen. Vandaar ook de opdracht voor het schrijven van een brochure daarover. Die brochure met de titel *Eén schaal is geen schaal. De menselijke maat in schoolgebouwen*, is in april 2003 naar de scholen gestuurd. De afgelopen jaren is zorgvuldig onderzoek gedaan naar de effecten van de schaal van het schoolgebouw. Daar heb ik de Kamer over gerapporteerd. Belangrijk is dat de leerlingen functioneren in een kleinschalige leeromgeving.

De verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke vorm van de organisatie van het onderwijsproces ligt bij de school. Soms vraagt dit om aanpassing in de gebouwen. Daarbij past de indiening van het wetsvoorstel bij de Kamer om de volledige verantwoordelijkheid voor de aanpassingen van het gebouw bij het schoolbestuur te beleggen met een daarbij passende verhoging van de materiële vergoeding.

Het is wel van belang dat er, waar mogelijk, structurele extra middelen worden toegevoegd aan de lumpsum. Dat gebeurt ook door het jaarlijkse budget voor materieel met 28,3 miljoen te verhogen vanaf 1 augustus 2005. Van de 28,3 miljoen komt 9,6 miljoen ten goede aan een verhoging van het budget voor aanpassingen van het gebouw; de rest van het budget komt met name ten goede van het vmbo. Zo worden scholen in staat gesteld, overigens op basis van scherpe prioritering, om de door hen noodzakelijk geachte aanpassingen ten behoeve van een kleinschalige organisatie te realiseren.

Het is hiernaast buitengewoon ingewikkeld de noodzaak vast te stellen van aanpassing aan het gebouw voor een kleinschalige organisatie en van een specifieke subsidieregeling daarvoor, zoals de Onderwijsraad vraagt. Rechtvaardige en uitvoerbare criteria zijn daar niet voor. De huisvestingstaak ligt bovendien bij de gemeente.

5. Onderwijsaanbod

5.1. *Onderwijstijd*

De Onderwijsraad beveelt aan de huidige bepalingen over onderwijstijd vooralsnog te handhaven en niet te gaan in de richting van een lagere normstelling. Wel vindt de raad dat scholen qua vormgeving van het onderwijsproces in staat moeten zijn de beschikbare uren flexibel in te zetten binnen de huidige norm over onderwijstijd.

Het richtsnoer voor het aantal klokuren onderwijstijd per jaar blijft 1067. Bepalingen ten aanzien van onderwijstijd die uitsluitend uitgaan van het aantal uren dat een leraar voor een klas staat, doen echter onvoldoende recht aan de huidige onderwijspraktijk en aan de professionaliteit van onderwijsgeevenden. Innovatief onderwijs bestaat uit een door leraren ontworpen arrangement van activiteiten, waarvan luisteren naar een leraar in een klas er één is. Om maatwerk te kunnen bieden moeten ook de bepalingen over onderwijstijd scholen hier ruimte voor bieden. Scholen krijgen, ook wat onderwijstijd betreft, ruimte om eigen afwegingen te maken gericht op het realiseren van hun opdracht de talenten van de leerlingen optimaal te ontwikkelen.

Behoeftes aan en ruimte voor variëteit (leerlingen zijn immers verschillend) houden ook in dat er variëteit in begeleide onderwijstijd – zowel in het aantal klokuren als in de invulling van die uren – kan zijn, passend bij de leerstijlen, capaciteiten en behoeften van (groepen) leerlingen. De ene leerling is het meest gebaat bij zoveel mogelijk contacturen in een min of meer traditionele setting in een klaslokaal, terwijl een andere leerling juist beter leert en gemotiveerder is en blijft om te leren als hij praktijkgericht met een schoolopdracht bezig is.

Daarom heb ik in mijn reactie op het eindadvies van de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming aangegeven bij de normstelling over onderwijstijd in de onderbouw uit te gaan van een bandbreedte in plaats van een (in één getal uitgedrukt) vast aantal uren. Binnen die bandbreedte krijgen scholen meer ruimte om eigen keuzes te maken (en te verantwoorden) over de inzet van de onderwijstijd. Daarmee wordt het bijvoorbeeld mogelijk dat scholen ervoor kiezen de ene groep leerlingen méér en een andere groep leerlingen minder onderwijstijd te bieden, passend bij hun capaciteiten en leerstijlen. Op deze wijze kan maatwerk geboden worden. Tevens wordt een school zo ook de ruimte geboden om uren vrij te spelen voor schoolontwikkeling. Onder voorwaarde van instemming door de medezeggenschapsraad zal een school maximaal 67 klokuren van de onderwijstijd hieraan kunnen besteden. De school moet aan de directe omgeving verantwoording afleggen over de keuzes die ze maakt over onderwijstijd. Ook moeten deze keuzes tijdig – vóór het schooljaar – aan ouders en leerlingen worden gemeld.

5.2. *Meer beroeps- en praktijkoriëntatie in de theoretische leerweg*

Het advies sluit goed aan bij de wensen die diverse scholen tijdens de Koersgesprekken naar voren brachten. Beroeps- en praktijkoriëntatie zal de keuze bij de vervolgopleiding ROC doen toenemen. Het veld ziet evenwel een spanningsveld ontstaan met de gemengde leerweg waarbinnen een vast sectorvak wordt aangeboden enerzijds en straks een theoretische leerweg met beroeps- en praktijkoriëntatie anderzijds.

In het komende jaar zal hieraan specifiek aandacht worden gegeven in de vervolgesprekken met de scholen over de Koers-thema's vmbo.

5.3. *Beroepsgerichte vakken in de bovenbouw HAVO/VWO*

Inderdaad zou een beroepsgericht vak denkbaar zijn, als invulling van het vak in de vrije ruimte. Er zijn al enkele initiatieven vanuit scholen om tot een dergelijk vak te komen, o.m. in het kader van de *Beleidsregel Vooruit!* Wanneer scholen het verzoek indienen om zo'n vak in de vrije ruimte te mogen programmeren in plaats van een bestaand vak, dan zal dit zeker welwillend worden gezien.

Een verplichting tot het toevoegen van een dergelijk vak kan echter niet aan de orde zijn: er is nu in hoofdlijnen overeenstemming over herijking van de tweede fase. Het ging daarbij in belangrijke mate om bestrijding van de overladenheid, dus het toevoegen van een verplichting dwingt direct tot het schrappen van een bestaande verplichting en dat past niet erg in het nu gevonden compromis. In de

gevoerde discussie is uitvoerig overlegd met alle partijen, met name met het onderwijsveld, en daarbij is de wens om een beroepsgericht vak in te voeren niet naar voren gekomen.

Ten slotte

Ten slotte ben ik blij dat de Onderwijsraad op het belang wijst dat de overheid consistente beleidskeuzen maakt waarbij duidelijk en voor langere termijn wordt aangegeven welke sturing de overheid biedt en welke inbreng van de scholen wordt verwacht. Ook de stelling van de raad dat scholen en hun professionals het vertrouwen van de overheid nodig hebben om een zelfstandig beleid te kunnen voeren, onderschrijf ik. Beide aanbevelingen van de raad vormen de basis van mijn meerjarenbeleidplan *De leerling geboeid, de school ontketend*.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

(Maria J.A. van der Hoeven)